

ПОКАЗНИКИ РЕКРЕАЦІЙНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ЛІСІВ УКРАЇНСЬКОГО РОЗТОЧЧЯ

Проведено розподіл площі лісів рекреаційно-оздоровчого призначення Розточчя за типами ландшафтів та показниками рекреаційної характеристики за функціональними зонами. Встановлено, що для формування оптимального співвідношення різних типів ландшафтів при перетворенні лісових ландшафтів у лісопаркові потрібно проводити рубки регулювання співвідношення типів ландшафтів на значних площах.

Ключові слова: Розточчя, рекреаційно-оздоровчі ліси, рекреаційне навантаження, тип ландшафту, показники рекреаційної характеристики.

Актуальність. Відпочинок в лісі – один із видів природокористування. Він повинен бути не лише ефективним і раціональним, а й природоохоронним. Стан рекреаційних лісів після відвідування рекреантів часто свідчить, що останні часто спричиняють захащення лісу, а низька культура поведінки в лісі призводить до псування історичних, архітектурних, археологічних, геологічних та інші пам'яток природи. Тому лісовий відпочинок потребує певної регуляції і здійснення ряду заходів, спрямованих на підвищення стійкості лісу до дії активної рекреації.

Згідно поділу лісів на категорії, до рекреаційно-оздоровчих лісів відносяться лісові ділянки, що виконують рекреаційну, санітарно-гігієнічну та оздоровчу функцію, використовуються для туризму, зайняття спортом, санаторно-курортного лікування та відпочинку населення і розташовані: 1) у межах міст, селищ та інших населених пунктів; 2) у межах округів санітарної охорони лікувально-оздоровчих територій і курортів; 3) у межах поясів зон санітарної охорони водних об'єктів; 4) у лісах зелених зон навколо населених пунктів; 5) поза межами лісів зелених зон, що виділяються за спеціальними нормативами [5]. Під впливом антропогенних навантажень об'єкти лісової рекреації поступово втрачають свою первинну привабливість і цінні рекреаційні властивості. Для збереження та їх відновлення необхідний комплекс заходів, проведення яких є неможливим без виявлення рекреаційних можливостей окремих ресурсів, навантаження на території, щоб не завдати шкоди їй, максимальної та мінімальної кількості туристів, яких в змозі прийняти відповідна територія. Уточнивши перелік об'єктів лісового фонду на території Українського Розточчя, визначений Дебринюком Ю.М. [2], нами було встановлено, що ліси цього регіону займають площу 54,7 тис. га, з яких 46,7 % становлять рекреаційно-оздоровчі ліси.

Такий високий відсоток відпочинкових лісів зумовлений наявністю мальовничих ландшафтів, численних водойм та високим біорізноманіттям флори і фауни. Рекреаційно-оздоровчі ліси відчують на собі значний вплив рекреантів і потребують спеціальних лісогосподарських заходів. Для правильного ведення лісового господарства в таких лісах важливе місце має уявлення про їх стан. Для цього нами на основі лісотаксаційних матеріалів Львівської державної лісовпорядної експедиції та таксаційних описів окремих лісництв на рівні виділених функціональних зон було проведено визначення показників рекреаційної характеристики лісів Розточчя за методикою Укрдержліспроєкту (Ірпінь, 2000) [4]. Розподіл площі лісових ділянок регіону досліджень за рекреаційними показниками відображено в табл. 1. Аналіз табл. 1 показує, що в зоні екстенсивної рекреації знаходиться 86 % лісів, зона інтенсивної рекреації займає 11,3 %, зона природних резерватів – 2,6 % і зона масового відпочинку – 0,2 % загальної площі рекреаційно-оздоровчих лісів.

Табл. 1. Розподіл площі лісових ділянок Розточчя за показниками

Класи	Площі земель (га) і середні класи за рекреаційними показниками					
	Естетична оцінка	Пішохідна доступність	Додаткова оцінка	Рекреаційна оцінка	Стійкість до рекреаційних навантажень	Стадії рекреаційної дигресії
1. Зона масового відпочинку						
1	3,6	6,9	0	6,6	0	18,5
2	16,5	13,8	0	21,4	14,8	12,4
3	5,1	10,3	0	3	5,2	0,1
4	12,9	0	6,3	0	4,7	0
5	5	0	24,7	0	6,3	0
Разом	43,1	31	31	31	31	31
Сер. клас	3,0	2,1	4,8	1,9	3,1	1,4
2. Зона інтенсивної рекреації						
1	408,2	206,1	32,9	244,1	78,8	2391,3
2	1617,6	517,2	46,6	2189,8	1523,0	370,4
3	566,9	1759,7	75,7	393,9	1048,2	59,1
4	200,5	266,8	58,7		142,9	0,9
5	86,9	77,8	2564,4		34,6	
Разом	2880,2	2827,7	2778,3	2827,7	2827,5	2821,7
Сер. клас	2,3	2,8	4,8	2,1	2,5	1,2
3. Зона екстенсивної рекреації						
1	2088,5	358,5	114,2	372,0	658,2	13938,8
2	10085,0	3006,3	1924,9	17591,6	13111,3	5943,9
3	5818,5	14576,1	678,7	2559,9	5141,7	633,7
4	2503,8	898,0	829,8		1419,3	4,3
5	1522,9	1684,8	16976,0		193,1	2,9
Разом	22018,6	20523,6	20523,6	20523,6	21285,2	21285,2
Сер. клас	2,6	3,0	4,6	2,1	2,3	1,3
4. Зона природних резерватів						
1	14,4	22,5		41,1	2	619
2	367,1	94,4	12,1	464,1	382,6	16
3	202,8	263,9		140,8	211,4	
4	21,9	265,2	48,8		21,8	11
5	47,7		585,1		28,2	
Разом	653,9	646	646	646	646	646
Сер. клас	2,6	3,2	4,9	2,2	2,5	1,1
У загальному по регіону Розточчя						
1	2514,7	594,0	147,1	663,8	739,0	16967,6
2	12086,2	3631,7	1983,6	20266,9	15031,7	6342,7
3	6593,3	16610,0	754,4	3097,6	6406,5	692,9
4	2739,1	1430,0	943,6	0,0	1588,7	16,2
5	1662,5	1762,6	20150,2	0,0	262,2	2,9
Всього	25595,8	24028,3	23978,9	24028,3	24028,1	24022,3
Сер. клас	2,6	3,0	4,6	2,1	2,4	1,3

Загальний середній клас стійкості лісів Розточчя до рекреаційних навантажень становить 2,4, тоді як у зоні масового відпочинку – 3,1, що вказує на ослаблення лісостанів під впливом значних рекреаційних навантажень. Загальний середній клас рекреаційної дигресії на території регіону досліджень становить 1,3. Рекреаційна оцінка лісів Розточчя є середньою – 2,1. Загальний середній клас пішохідної доступності становить 3,0, що вказує на добру доступність до зон відпочинку. Більша частина лісостанів досліджуваного нами регіону знаходиться на початковій стадії дигресії (середній показник 1,3), що свідчить про невисоку міру рекреаційного освоєння

лісів Українського Розточчя. Позитивний естетичний вплив на рекреантів зростає внаслідок збільшення у складі насаджень домінуючих в регіоні досліджень порід, чим і створюють привабливу контрастність пейзажів. На Розточчі значні площі займають соснові, дубові й букові деревостани, зазвичай змішані з іншими листяними породами. З хвойних порід природного походження, крім сосни звичайної зустрічаються острівні ділянки ялини європейської та ялиці білої. Найменшими ж естетичними якостями володіють практично чисті насадження основних деревних порід. Середня естетична оцінка рекреаційних лісів Розточчя має значення 2,6. Одним з вагомих недоліків в рекреаційно-оздоровчих лісах Українського Розточчя є низька наявність елементів благоустрою та вартих уваги пам'яток (додаткова оцінка – 4,6). Розподіл площі рекреаційних лісів Розточчя за типами ландшафту показано в табл. 2.

Табл. 2. Розподіл площі рекреаційних лісів Розточчя за типами ландшафтів

Всього	Закритий			Напіввідкритий			Відкритий			
	1А	1Б	Разом	2А	2Б	Разом	3А	3Б	3В	Разом
1. Зона масового відпочинку										
43,1	18,9	3,1	22	3,1	0,6	3,7	0	3,1	14,3	17,4
2. Зона інтенсивної рекреації										
2880,2	2371,9	169,3	2541,2	178,5	65	243,5	4,1	41,7	49,7	95,5
3. Зона екстенсивної рекреації										
22018,6	17774,2	249,7	18023,9	2149	223,4	2372,4	30	800,1	792,2	1622,3
4. Зона природних резерватів										
653,9	507	23,4	530,4	111	4,2	115,2		3,9	4,4	8,3
Разом										
25595,8	20672	445,5	21117,5	2441,6	293,2	2734,8	34,1	848,8	860,6	1743,5
В%, 100	80,8	1,7	82,5	9,5	1,1	10,7	0,1	3,3	3,4	6,8
Інші ділянки, для яких тип ландшафту не визначається, займають 632,5 га.										

З табл. 2 бачимо, що переважаючим типом лісопаркового ландшафту є закритий з горизонтальною зімкнутістю – 80,8 %, деревостани вертикальної зімкнутості складають – 1,7 % загальної площі, напіввідкриті ландшафти з рівномірним розташуванням дерев – 9,5 %, напіввідкриті з нерівномірним розташуванням дерев – 1,1 %, рідколісся з рівномірним розташуванням дерев становлять лише 0,1 %, тоді як ділянки з поодинокими деревами та ділянки без дерев – 3,3 та 3,4 % відповідно. Згідно інструкції з проведення рубок формування і оздоровлення лісів [3] рекомендованим співвідношенням площ різних типів ландшафтів для Лісостепу є наступне: закриті ландшафти – 62%, напіввідкриті – 20%, відкриті – 18%. На прикладі Розточчя бачимо, що задля формування оптимального співвідношення різних типів ландшафтів при перетворенні лісових ландшафтів у лісопаркові потрібно проводити рубки регулювання співвідношення типів ландшафтів на значних площах. Крім того, ландшафтні рубки (ландшафтні рубки догляду за лісом, ландшафтні реконструктивні рубки малоцінних лісів, ландшафтні рубки регулювання співвідношення типів ландшафтів, пейзажні рубки, ландшафтні рубки планування території) сприяють підвищенню естетичної оцінки та стійкості насаджень [6].

Формування лісопаркових ландшафтів є одночасно і вирішенням основної задачі ведення лісового господарства у рекреаційно-оздоровчих лісах: складний за формою та змішаний за цільовим складом рекреаційний ліс є найбільш стійким до змін умов росту деревних порід внаслідок антропогенного впливу [1]. У лісах рекреаційного призначення основні лісогосподарські заходи повинні проводитись диференційовано по функціональних зонах відповідно до типів лісу і стану насаджень [7]. Ці заходи дають можливість створити сприятливі санітарно-гігієнічні, естетичні, психологічні умови для відпочинку населення, а також зменшити рекреаційні навантаження шляхом продуманого перерозподілу навантажень по території рекреаційного лісу.

Лісівники багатьох країн ставлять за мету створення та формування лісів майбутнього, зокрема лісів рекреаційного призначення. Цього можна досягти завдяки регулярному формуванню лісопаркових насаджень як для сучасного використання, так і з розрахунком на майбутнє. Важливо розуміти, що формування лісопаркових насаджень рекреаційного призначення має базуватися на принципах сталого, невиснажливого користування лісами.

Література

1. **Атрохин В.Г., Курамшин В.Я.** Ландшафтное лесоводство. – М.: Экология, 1991. – 176 с.
2. **Дебринюк Ю.М.** Лісокультурне районування Західного Лісостепу України. – Львів: Камула, 2003. – 248 с.
3. **Інструкція з проведення рубок формування і оздоровлення лісів** (проект). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uriffm.org.ua/Zakony>.
4. **Методика визначення показників рекреаційної характеристики земель** / Возняк Р. Р., Фуркаевич А. В. – Ірпінь, 2000. – 16 с.
5. **Постанова Кабінету Міністрів України** «Про затвердження Порядку поділу лісів на категорії та виділення особливо захисних лісових ділянок» від 16 травня 2007 року, № 733.
6. **Постанова Кабінету Міністрів України** «Про затвердження правил поліпшення якісного складу лісів» від 12 травня 2007 р. №724.
7. **Середін В.І., Парпан В.І.** Ліс – бази відпочинку. – Ужгород: Карпати, 1988. – 107 с.
8. **Gayda, S.V.** Recycled of post-consumer wood is for the production of particleboard in Ukraine / Proceedings of the XXI International symposium Adhesives in Woodworking Industry (Slovakia, Zvolen June 29 – July 01. 2011). TU Zvolen. – P. 108-121.
9. **Gayda S.V.** The technological solutions for recycling of post-consumer wood. Proceedings of I International Interdisciplinary Scientific Conference Formation of stable outlook as the basis of sustainable development (Ukraine, Lviv, 14-16 March 2013) UNFU: Lviv, 5-11.
10. **Gayda S.V.** Resource-saving technologies of recycling of post-consumer wood. Scientific Bulletin of NULES of Ukraine: Technology and Energy of agroindustrial complex. – 2013, 185(2), 271-280, (in Ukrainian).
11. **Gayda, S.V.** Techniques for utilization of post-consumer wood in the production of fuel pellets and briquettes. Proceedings of the XXI International symposium Adhesives in Woodworking Industry (Slovakia, Zvolen June 23-26. 2013). TU Zvolen, 119-130.
12. **Gayda S.V.** (2013) Bases of secondary wood resources classifier formation. Scientific Works of the Forestry Academy of Sciences of Ukraine 11:208-215 (in Ukrainian).
13. **Gayda S.V., Maksymiv V.M.** From recycled post-consumer wood towards prime quality particleboard // Forestry, Forest, Paper and Woodworking Industry. – Lviv: 2010, 36:57-77.
14. **Gayda S.V., Voronovich V.V.** Investigation of the features of bending of post-consumer wood // Proceedings of the Conference, Mari State University, – 2011, 190-192 (in Russian).
15. **Gayda S.V., Maksymiv V.M.** Analysis, features, problems and experience of the use of additional resources of raw material – wastes and of used wood // Forestry, Forest, Paper and Woodworking Industry. – Lviv: NUFWT of Ukraine. – 2007, pub. 33. – P. 63-73. (in Ukr.).
16. **Гайда С.В.** Матеріали для виготовлення виробів з деревини. – ВМС, – 2000, – 160 с.
17. **Гайда С.В.** Гнучкі автоматизовані виробництва та робототехніка в деревообробці: Основи робототехніки. – Львів: ВМС. – 1998, – 145 с.
18. **Гайда С.В.** Розроблення технології виробництва паливних гранул на основі енергетичного потенціалу вживаної деревини / Науковий вісник НЛТУ України. – Львів: НЛТУ України. – 2013, 23.14:83-93.
19. **Гайда С.В.** Особливості та перспективи роботизації меблевої промисловості України / Науковий вісник УкрДЛТУ. – Львів: УкрДЛТУ. – 2002, 12.5:38-40.
20. **Гайда С.В., Кийко О.А.** Технология очистки вторично используемой древесины иглофрезерными станками // Актуальные проблемы и перспективы развития ЛПК: материалы II междунар. НТК., 9-11 сентября 2013 г. – Кострома. – 2013. – С. 36-39.
21. **Гайда С.В., Максимів В.М., Кійко О.А., Ференц О.Б.** Залишки деревини та деревина після споживання. Класифікація. Терміни та визначення / Договір № 08.24-11-1 : проект міжнародного стандарту ISO. – Львів: НЛТУ України. – 2013. – 53 с.

UDC 630*2

Post-graduate V.Ye. Lutsyshyn – UNFU, Lviv

Indicators of recreational properties of ukrainian roztochya forests

A distribution of recreational and curative forests cover Roztochya by types of landscape and indicators of recreational properties was made for functional areas. Investigated, for creating the optimal ratio of different types of landscapes in the conversion from forest landscapes to forest parks necessarily to conduct cutting ratio control landscape types over large areas.

Keywords: Roztochya, directions of researches, recreational and curative forests, recreational load, type of landscapes, indicators of recreational properties.